

Тарас Фаль

Історія Української Греко-Католицької Церкви ХХ століття є досить бурхливою. Перша (1914-1918) та Друга (1939-1945) світові війни суттєво ослабили нашу Церкву, але справжні її випробування були пов'язані з переслідуваннями радянським режимом, який надовго запанував у Європі після завершенням активних військових дій Другої світової війни.

1 листопада 1944 року, зморений важкою хворобою та лихоліттям, помирає митрополит Андрей Шептицький. Після його смерти на Галицький митрополичий престіл заступає Йосиф Сліпий, проте комуністичний режим швидко усуває його від управління Церквою. Вже у квітні 1945 року Митрополита заарештовано, а 3 червня того ж року засуджено на 8 років сибірської каторги. Загалом патріарх Йосиф відбув 18 років таборів і висилки.

Українська Греко-Католицька Церква після арешту свого очільника була ослабленою. Для того, щоб знищити її, радянська влада вирішила зробити греко-католиків частиною Російської Православної Церкви, яка, по-суті, була державною. З цією метою режимом створено так звану «ініціативну групу» на чолі з колишніми греко-католицькими священниками Гавриїлом Костельником, Михайлом Мельником та Антоном Пельвецьким, які перед тим вже добровільно приєдналися до РПЦ. Радянська репресивна система з початку 1945 року різними засобами примушувала духовенство УГКЦ перейти на бік російського православ'я. Лише в період з 1945 по 1946 роки було арештовано понад 800 священнослужителів УГКЦ, які отримали багаторічні ув'язнення в таборах Далекого Сходу та Сибіру. У 1946 році сталася подія, яка визначила подальшу історію УГКЦ на кілька наступних десятиліть — Львівський псевдособор. Він був скликаний на початку березня 1946 року і мав за мету ліквідувати УГКЦ, інкорпорувавши її духовенство та вірних в лоно РПЦ. Саме з цих часів бере свій початок підпільна Українська Греко-Католицька Церква.

Попри спроби комуністичного режиму СРСР знищити УГКЦ, її ієрархи докладали всіх зусиль для того, щоб зберегти неперервність ієрархії, а тому єпископські рукоположення відбувалися цілком таємно. Єпископи несли своє служіння в надскладних умовах. Митрополита Йосифа Сліпого було звільнено тільки 1963 року за сприянням папи Римського Івана XXIII та президента США Джона Кеннеді. Проте радянська влада заборонила йому повертатися в Україну, а тому він був змушений виїхати в західну Європу і вже звідти опікуватися вірними та духовенством УГКЦ, що й робив аж до смерті 7 вересня 1984 року. З цієї причини у 1963 році місцезблостителем Глави УГКЦ стає владика Василь Величковський, а його наступником у 1972 році – митрополит Володимир Стернюк. Вони, як й інші єпископи, зазнали великих гонінь і стали ісповідниками Церкви.

У середині 50-тих років ХХ-го століття засуджене греко-католицьке духовенство почало повертатися з місць заслання в Україну, намагаючись налагодити цілком таємну й злягоджену мережу підпільних парафій. Більшість підпільних священнослужителів окрім душпастирювання працювала на важких, малооплачуваних роботах. Місце для підпільних відправ могло бути будь-де, але завжди воно підбиралося відповідно до Таїнства, яке звершувалось. Найперше це були церкви, які формально вважалися закритими, але підпільні вірні, переважно вночі, служили там богослужіння. Також оселі, де мешкали священники, чи підпільні монастирі або мешкання вірних у місті, на селі, хуторах, закинуті будинки, де ніхто не проживав, деколи й підвали, котельні, шахти в тюрмах і концтаборах, а то й під відкритим небом, у лісі чи на цвинтарях... За підпільні «престоли» слугували священникам різні предмети: звичайний стіл; тумбочка і табуретки, а навіть пеньок, якщо правилось в лісі, дипломат в часі подорожей поїздом. Знаємо випадки, коли священники відправляли Літургію навіть на спині єпископа в одному із таборів. Один із отців згадує, як з метою конспірації правив службу Богу на своїх грудях, лежачи на підлозі. У багатьох домівках, як і в часи перших християн, переховувались Святі Дари, що давало можливість щоденно приймати св. Причастя.

Вірні в часи підпілля особливою опікою огортали священників, часто рятуючи їх від переслідувань та йдучи на великі самопожертви, ризикували власною безпекою, адже із досвіду розуміли цінність священничого служіння.

У таких важких умовах Українська Греко-Католицька Церква проіснувала більше сорока років. Водночас з другої половини ХХ ст. розпочалася петиційна кампанія, яка тривала аж до проголошення легалізації УГКЦ в 1989 р. Листи-протести вірних скеровувалися до вищого партійного керівництва, урядів СРСР та УРСР, засобів масової інформації і навіть міжнародних організацій. Наприкінці 1980-их політика демократизації першого радянського президента Михайла Горбачова дала очільникам УГКЦ сміливість для публічної декларації про вихід Церкви з підпілля. Це організувала група священнослужителів на чолі з владикою Павлом Василюком 4 серпня 1987 року. В період

з 1988 по 1989 рік Комітет захисту прав УГКЦ зібрав більше 120 тисяч підписів під заявою про вихід з підпілля. По багатьох містах та селах Західної України відбувалися велелюдні урочисті Літургії з нагоди 1000-ття Володимирового Хрещення, панахиди на цвинтарях та інших місцях захоронень борців за волю України.

6 травня 1989 р. у Москві на Арбаті єпископи Филімон Курчаба, Софрон Дмитерко, Павло Василик, священники Григорій Сімкайло, Володимир Війтишин, Ігор Возьняк розпочали голодування з вимогою припинити переслідування УГКЦ. Цю акцію «ланцюгового голодування» продовжили інші священники й миряни (2500 осіб), які почергово приїжджали до Москви. Цей піст тривав до 14 жовтня й привернув увагу світової громадськості до становища УГКЦ в Україні. 7 вересня 1989 року у Львові відбулася велика маніфестація щодо легалізації УГКЦ, в якій за приблизними підрахунками взяло участь близько 250 тисяч осіб. Після Львова цю естафету перейняли Івано-Франківськ, Чернівці, Стрий, Тернопіль...

Зустріч президента СРСР з папою Римським Іваном-Павлом II, яка відбулася 1 грудня 1989 р., стала причиною того, що Рада у справах релігій при Раді Міністрів УРСР дозволила греко-католикам засновувати та реєструвати свої релігійні громади, користуючись усіма правами, згідно зі встановленими законами для релігійних об'єднань в УРСР. Це дало можливість подальшого розвитку Греко-Католицької Церкви. З легалізацією почалося і її відродження. Була відновлена Львівська духовна семінарія Святого Духа. У січні 1990 року у Преображенському храмі міста Львова відбувся Собор за участю близько 200 єпископів, священнослужителів та мирян, який уневажнив постанови Львівського псевдособору 1946 року. Завершенням легалізації УГКЦ було повернення вірним нашої Церкви архикатедрального собору Святого Юра у місті Львові, а також повернення 30 березня 1991 року в Україну з вимушеного вигнання Глави Церкви Мирослава-Івана Любачівського.

Ось така буремна історія УГКЦ другої половини ХХ-го століття. Ця історія повна страждань і випробовувань, але всі терпіння, які Божественний Спаситель дарував нашій Церкві, вона перенесла з гідністю.

Тарас ФАЛЬ, 30 літ від переходу до Світла Воскресіння крізь терни катакомб // СЛОВО №4 (80), грудень-лютий 2019-2020